

26.98x33.67	1/2	עמוד 3	הארץ - כותרת	08/04/2021	76845483-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

במשך 73 שנה לא סיפרה אווה את שעברה בשואה. לאחר מותה יומנה יצא לאור עופר אדרת, עמוד 3

יום הזיכרון לשואה ולגבורה

אווה לא חשפה את שעברה בשואה. רק לאחר מותה יומנה יצא לאור

החברות שהומתו בגו, המסרדים והשמחה בשחרור. 90 עמודים בכתב יד מגוללים את קורות אווה ליבנה בשואה. לפני מותה חשפה אותם לבני משפחתה, ושם קראו כיצד אמה ואחותה מתו לידה

משמאל, בכיוון השעון: ליבנה מציגה תמונה מלפני המלחמה; ליבנה עם נכדתה לילך (מימין) וכלתה חנה; ליבנה (מימין) עם אמה פסיה ואחותה רניה, בחופשה לפני המלחמה צילום: באדיבות משפחת ליבנה

עופר אדרת

בתום מלחמת העולם השנייה התיישבה אווה נוסנוביץ' (לימים ליבנה), ניצולת שואה בת 20 מפור-לין, והעלתה על הכתב את קורותיה. או עדיין היא היתה על אדמת אירופה, שבה איבדה את אמה ואחותה, והמתינה לעלייתה לארץ ישראל. "אנחנו היהודים על אדמת נכה, אדמה הספוגה בדם אחינו, יושבים ומצפים בעעגועים לרגע שבו ניתלש מאן אל מור לדתנו, אל ארצנו שעדיין איננו מכירים, אך כבר עכשו היא קרוי בה ללבנו", כתבה.

"מחשבותי התעופפו הרחק הרחק, אלפי קילומטרים מאן, אל פלשתינה, אל ארץ זבת חלב ודבש", המשיכה ותיארה מראות שונים מארץ ישראל, שחלפו על פניה כדמיונה. "אני מהלכת בה רים, מתכוננת ומתפעלת, כעבור רגע ראיתי עצמי מעל מימי הירדן, ופתאום שוטטתי בסמטאות הצרות הרומנטיות של העיר העתיקה בירושלים, והנה הגעתי אל הכור תל המערבי ונדמה היה לי שחייתי לפני אלפי שנים".

את כתיבת היומן החלה במחנה העקורים ברגן בלזן בגרמניה ביולי 1945. בתחילת 1947 סיימה את הכתיבה בקיבוץ דגניה בארץ ישראל. 90 עמודים, בכתב יד בפור-לנית, יצאו מידיה. מאז, במשך 73 שנה, לא הראתה את היומן לאיש. לפני כשנה, כטרם נפטרה, הציגה אותו בפעם הראשונה לפני משפחתה, ובהסכמתה הוא הופקד בארכיון מוזיאון בית לוחמי הגטאות. שם הוא תורגם מפולנית לעברית. "היומן נתן לי תקווה, ואפ-שר לי לראות את רגעי הבדידות הקשים ביותר בצורה מכילה וכחלק מהחיים", אמרה נכדתה, לילך פנינה ליבנה. "הכתיבה הכנה אפשרה לי לגעת בנפשה העדינה, למצוא את עצמי בתוך סבתי ולהתמלא בתחושה של אי-בדידות".

"לעיני שרפו ילדים"

אווה נולדה ב-1926 בפיוטרקוב טריבונלסקי, עיר פור-לנית עתיקה. אביה, אריה, היה יבואן של פירות. אמה, פסיה, היתה בעלת חנות. אחותה רניה נולדה שלוש שנים אחריה. ב-1 בנובמבר 1939, חודשיים לא-חר שכבשה גרמניה הנאצית את

גרביים. בשלב מסוים נלקחה אווה לעבוד אצל גרמנים בניקיון ובמשק בית. אחד מהם נהג להשמיץ על מוסיקה קלאסית, כי ידע שהיא מנגנת בפסנתר. אותו גרמני השתתף בהוצאה להורג של כ-60 יהודים בבית כנסת בעיה.

"לא האמנתי. אבל אחר כך נסחפתי עם הזרם. רקדתי, צחקתי, בכיתי", סיפרה על רגעי השחרור

"עמדתי פנים אל פנים אל מול מלחמה מזוועה, ברברית, קניבית. לית. חשופה למוות בכל רגע. הפסקתי להיות אני עצמי", כתבה ביומן. "רק לעתים רחוקות האירה בנשמתה מעט תקווה, אמונה". עם חיסול הגטו נשלח אביה לעבוד בצ'נסטוחובה ומשם למחנה הריכוז בוכנוולד, ואיתו מי שהיה עתיד להיות הרב הראשי לישראל, ישראל מאיר לאו. האב שרד לכסוף. אווה, אחותה ואמה שולחו באוקטובר 1944 למחנה הריכוז לנשים רוונסבריק. "בתוך הקרון

צופה, מחניק. ילדים בוכים", כתבה ביומנה על הנסיעה. "דמעות חונקות את גרוני. מה יהיה? בראשי כאוס. לקפוץ מהקרון החוצה, לברוח? להשאיר את אמי ואת אחותי? לכה, שבורות ברוחן וכו' גופן ולברוח? לא! עדיף למות". הסבל ברכבת היה רק הכי נה למחנה עצמו. "ימים ארוכים ואכזריים, אימים, מלאי וועות. ימים של עבודה פיזית קשה. משעה שלוש לפנות בוקר ועד השבע עמדנו במסדר בלי שים לב למוג האוויר. כפות הרגליים והידיים התאבנו, קפאו. בכל מסדר בכיתי. זה היה מעל לכוחותי". כתבה. "לא יכולתי להתרגל לחיים האלה. כאשר ראיתי איך אמא ואחותי הולכות ונמוגות, הולכות וקמלות, רציתי לשכב ולא לקום עוד".

בינואר 1945 הועברו בקרונות משא לברגן בלזן. "הכניסו אותנו לנלו לנלו על הרצפה. 400 איש באולם אחד. שכנו זה על זה. האב שים נפלו ומתו כמו זכוכים. החרים והמתים שכנו בכנייהם על

27.15x24.81	2/2	עמוד 3	הארץ - כותרת	08/04/2021	76845484-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

רק לאחר מותה של אווה, נחשף מה עברה בשואה

כת 94.

היית אכזרי כלפינו וחזק מאיתנו, כתבה ביומנה על העברה "היה בידך הכוח ואנו היינו חסרי אונים. ניצחת. אני חנו הפסדנו. אבל על חורבות התבערה החלו לאט להתאסף השרידים. שרידים של קיומנו,

"העבר היה אכזרי כלפינו וחזק מאיתנו", כתבה אווה, "אך לא נוותר. החיים קוראים לנו"

שרידים של רכושנו, שרידים של משפחותינו. תמיד תרדוף אחרינו. תופיע כאשר יהיה לנו טוב, כאשר נצחק, תגיח אפילו לשבריר של שנייה כדי להציק לנו, כדי להרוג את צחוקנו ואת רגע האושר. אתה חזק מאיתנו. אך למרות הכל לא נוותר. החיים קוראים לנו.

עופר אדרת

המשך מעמוד 3

היו להם גם נכדים ונינים. בשנים האחרונות כלתה של אווה (אשתו של בנה, מוטי), הסופרת חנה ליבנה, ונכדתה, לילך פנינה ליבנה, נפגשו עמה כמה פעמים כדי לתעד את סיפורה.

"במהלך המפגשים הללו היא סיפרה לנו על היומן שלה, אך לא רצתה שנתרגם אותו, ואמרה שנעשה כך רק לאחר מותה", סיפרה לילך.

המפגשים הולידו את ספר הילדים "ציפור המזל שלי", שמבוסס על סיפורה של אווה ונכתב בידי כלתה. נכדתה, כוריאוגרפית ורקדנית, יצרה מופע המשלב קטעים מחייה של אווה, אשר הוצג בפולין ובישראל.

רק סמוך למותה הסכימה אווה לחשוף את יומנה. תרגומו לעברית הושלם שבוע אחרי מותה, בנוכח האחרון, כשהיא

היסטורי שהלך אחורה כמה אלפי שנים. והייתי מאושרת."

בארץ נתנה ביטוי גם לכעס שה על אומות העולם, שלא העניקו מיד בית לשרידי העם היהודי. "האם טרם הגיע הזמן לפתור את הבעיה היהודית? מדוע בכל העולם שונאים אותנו כל כך? היכן מקור מגוז לא מרשים לנו לחיות בשום מקום וגם לא רוצים לתת לנו פי"ס סת אדמה. האם בכל העולם כולו אין אדם אמיץ וישר שיאמר לא, זה לא יכול להימשך כרזי".

היא התקשתה להבין כיצד מנהיגי העולם חורצים את גורלם של יהודים ניצולי שואה, בלי שהתנסו בעצמם בזוועות המלחמה. "כאשר אני קוראת בעיתון איך מתווכחים על הב"עיה היהודית כממשל האנגלי או האמריקאי, מתפלמסים ולא מגיעים לשום מסקנה ודוחים את הפתרון פעם אחר פעם, זה מביא אותי למצב שאיני יכולה עוד לחוש או לחשוב", כתבה.

"ואו חולפים לנגד עיניי מראות מברגן כלזן: האולמות שבהם אנשים שלדים שכבו זה על זה על הרצפות המזוהמות. הגניחות, היללות וההזיות ראיני רוצה עוד לחיות. תנו לי רעל. וארוכות המשרפות שעלה מהן עשן גופות של מתים יומם ולילה".

כפנותה אל הפוליטיקאים, כתבה ביומנה: "ולכן אתם צודקים. משום שלא חוויתם אפילו יום אחד בברגן כלזן ללא מים, ללא לחם. שלא עמדתם שעות ביום ובלילה בחוץ בקור. שהכריות שלכם לא היו הגופות המתות של אמותיכם, בנותיכם, אחיותיכם. שלא טרפו אתכם כינים וחרקים אחרים. לכן מותר לכם לשבת סביב שולחנות, ולהתפלמס ולהתפלפל אם להכניס את האנשים ששרדו בנס בגיהנום אל הארץ שהם רוצים להגיע אליה בכל גופם ונשמתם".

אחרי שנה בקיבוץ דגניה עברה לתל אביב עם בעלה. בהמשך התלוותה אליו בשליחותיות דיפלומטיות לוורשה, למוסקבה ולפראג, והיתה מזכירה במשרד ראש הממשלה. השניים הביאו לעולם שני ילדים, מוטי ואהובה.

המשך בעמוד 8

בגשם או ברוח, ולעמוד כפואה בחץ שלוש, ארבע או חמש שעות. ששוב אראה את פרצופה המתועב של המשגיחה".

ב-1947 עלתה לארץ עם חבריה לתנועת "נוחם" (נוער חלוצי מאוחד). אחד מהם, יונה ליבנה, היה בעלה לעתיד. "עזבתי מקום שבו חשבתי לחיות עד סוף ימי. עזבתי ללא צער, ללא כאב", כתבה על עלייתה. "לא יכולתי לחשוב רק על עצמי כאשר ארצנו זקוקה לעזרה, קוראת לי לא רציתי לחשוב על אושרי האישי, על הנוחות שלי, כאשר את דרכי האירה מחשבה אחרת: המולדת שלי, הארץ שלי, לעבוד בה, לבנות אותה".

גם בבוקרה הראשון בארץ הח"דשה כתבה ביומן. "אחרי הלילה הראשון שבו ישנתי על אדמת פלשתינה, חשבתי שזה חלום, תוע, חזיון שווא. הרצל אמר: אם תרצו, אין זו אגדה! כך זה היה אצל לי היה חלום, היתה שאיפה והנה הכל היה למציאות. עכשיו כאשר התחלתי לנשום את האוויר של פלשתינה, חשתי קשר מוזר אל האדמה הזאת, קשר דם, קשר

קילומטרים מאיתנו". תחילה כמעט התעלפה. "לא האמנתי אבל אחר כך נסחפתי עם הזרם והתחלתי להשתגע. רקדתי, צחקתי, בכיתי. אנשים לא ידעו מה לעשות עם עצמם. כאילו ברגע האחרון הצילו אותנו מלוע הארץ, מטביעה".

חזרה למראות המחנה

במחנה העקורים התאושה ממחלת הטיפוס שבה לקתה ואז החלה לחשוב על העתיד. "נולד בי רעיון חדש. פלשתינה. אותה פלשתינה שפעם סיפרו עליה שהיא ארץ זבת חלב ודבש. אותה פלשתינה שמאז ימי קדם היתה שייכת לנו". על ההתרגשות של ההכנות לעלייה העיבו הויכוחות. "במחשבותי אני חוזרת אל הרגעים הנוראים והמפחידים של המחנה וכל ישותי נמלאת חלחלה", כתבה ביומן. "נדמה לי שעוד מעט אתעורר מחלום נפלא ושוב אשמע את היבבה החודרת של הסירינה, המעירה אותנו למסדר ספירה. ששוב יהיה עליי להקיץ בשלוש לפנות בוקר — בכפור או בברד,

הרצפה המלוכלכת", סיפרה. אמה היתה אחת מן המתים. לפני מותה אמרה: "החזיקי מעמד". בהמשך מתה גם אחותה. "השמש זרה, הציפורים צייצו", כתבה, "ור"נה הסתלקה, נערה יפהפייה. היא היתה טובה מדי, רגישה מדי בשביל החיים האכזריים האלה".

ב-15 באפריל שחררו הבריטים את המחנה. את רגעי השחרור תיארה בספרות. "לא תנועה, ללא מחשבה, רעבים, מזומנמים, קפואים עד לשד עצמותינו. אנו מחכים לאשת ה"ס"ס", סיפרה במילותיה. "חולפות שניות, דקות, שעות. דממה. איש אינו בא".

"פתאום אנו שומעים מרחוק שאון, רעש, המולה. אנו מקשיבים. מה זה? אנו מבוהלים. אולי עומדים לגמור איתנו...אנו ממשכים לעמוד ומחכים. ופתאום! אינו מאמינים למראה עינינו. במקום לעמוד במסדר האנשים מתחילים לרוץ, מתנשקים, צועקים. מה זה? מה קרה? אני שומעת משפטים קטועים: 'אין מסדה ה"ס"ס ברחו. האנגלים נמצאים כמה